

ISSN 2788-4643

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ,
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІЙ ЖУРНАЛ

№ 4 (91) 2021

Вересень

ISSN 2788-4643

Засновник:

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Зареєстрований Міністерством юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: від 20 лютого 2019 року серія KB № 23794-13634ПП

Шеф-редактор:

В. І. Шуляр (д.пед.н., доц.)

Голова редакційної колегії:

В. В. Стойкова (к.пед.н.)

Відповідальні секретарі:

О. О. Мілейко, Л. А. Назаренко

Редакційна колегія:

Ю. О. Барталиш-Бан (к.пед.н.) – Румунія
І. В. Гавриш (д.пед.н., проф.) – Україна
Р. О. Гришкова (д.пед.н., проф.) – Україна
Р. М. Дрозд (д.і.н., проф.) – Польща
Р. Сербін (д.філол.н., проф.) – Канада
Л. М. Калініна (д.пед.н., проф.) – Україна
Т. В. Караїванова (д.книгозн., бібліотекозн.) – Болгарія
Л. О. Клименко (к.пед.н., доц.) – Україна
Г. В. Коваль (д.н. з держ. упр., проф.) – Україна
Т. Д. Кремень (к.філол.н., доц.) – Україна
Л. М. Масол (к.пед.н.) – Україна
В. Л. Мозговий (д.пед.н., доц.) – Україна
І. Є. Ніколаєв (д.і.н., проф.) – Україна
С. А. Омельчук (д.пед.н., проф.) – Україна
М. І. Пентилюк (д.пед.н., проф.) – Україна
О. М. Петренко (к.мист., доц.) – Україна
О. М. Семенов (д.пед.н., проф.) – Україна
Р. Сербін (д.філол.н., проф.) – Канада
В. О. Соболев (д.філол.н., проф.) – Польща
О. О. Сокурєнко (к.пед.н., доц.) – Україна
Т. В. Тихонова (д.пед.н., доц.) – Україна
Т. М. Степанова (д.пед.н., проф.) – Україна
О. Г. Шалар (к.пед.н., доц.) – Україна
Т. П. Шестопап (д.філол.н., проф.) – Україна

Вересень

Науково-методичний,
інформаційно-освітній журнал

№ 4 (91) 2021

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021>

Виходить 4 рази на рік
Заснований 1996 року

З М І С Т

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

Н. К. Степанюк

Створення ситуації успіху на уроках
образотворчого мистецтва
в умовах Нової української школи.....3

Г. М. Запорожченко

Інтеграція знань як необхідна умова формування
цілісної картини світу через призму знань
про рідний край у свідомості вихованців.....12

О. Д. Вітківська

Використання педагогіки партнерства
в освітньому процесі.....24

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

О. О. Сокурєнко

Інновації в організації неперервного розвитку
професійної компетентності педагогічних
працівників закладів дошкільної освіти.....32

Л. М. Олійник

Підвищення професійних компетентностей
вихователів закладів дошкільної освіти
в умовах післядипломної освіти.....42

Г. М. Гич

Нова читацька практика учнів
у технологічному полі сучасної шкільної освіти.....54

Н. А. Махровська, Г. С. Погромська, Е. К. Рогожинська

Обов'язкова державна підсумкова атестація
з математики – вимога часу чи зайве навантаження
на учнів та вчителів.....66

Адреса редакції:
вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
Тел./факс: (0512) 37 85 89,
Електронна адреса:
moirpo@moirpo.mk.ua

Затверджено і рекомендовано до друку рішенням ученої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
Протокол від 26 листопада 2021 року № 6

Літературні редактори:
М. А. Ландер (укр., рос),
І. В. Бредіхіна (англ.)

Технічний редактор:
В. Ю. Білосвіт

Умови публікації

Статті мають бути написані спеціально для науково-методичного, інформаційно-освітнього журналу «Вересень» (ніде раніше не друковані та не надіслані до інших видань); відповідати вимогам до наукових праць; мати УДК, ORCID iD (персональний код, який можна отримати за відсутності, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>), анотацію та ключові слова українською (500–1 000 знаків) та англійською мовами (1 500–2 000 знаків); бібліографічні посилання повинні відповідати вимогам ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»; літературні джерела, розміщені в алфавітному порядку не менше десяти найменувань, повинні відповідати вимогам ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», а також транслітерований список використаних джерел References. Стаття має супроводжуватися рецензією (для авторів без наукового ступеня, ученого звання) та авторською довідкою (прізвище, повне ім'я, по батькові, звання та посада, адреса, контактні телефони).

Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора Word for Windows на електронну адресу: veresen@moirpo.mk.ua.

Загальні вимоги до оформлення тексту: Формат сторінки: А 4, книжкова. Поля: ліве – 3 см, верхнє, нижнє, праве – 2 см. Абзацний відступ – 10 мм. Шрифт – Times New Roman. Кегль – 14. Міжрядковий інтервал – 1,5. Обсяг від 7 до 25 сторінок. Мова статті: українська, російська, англійська.

Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.

Рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

Передрук із журналу здійснюється за згодою редакції журналу. Посилання на журнал обов'язкове.

Автор статті відповідає за правильність і достовірність викладеного матеріалу, належність матеріалу йому особисто, правильне цитування джерел та посилання на них, використану термінологію та інші відомості.

Думка редакції не завжди збігається з думкою авторів.

Лабораторія редакційно-видавничої діяльності Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Наклад 100 примірників

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Д. В. Прасол, А. В. Кучеренко
Адаптація освітньої програми
як засіб забезпечення інклюзивного навчання
в закладах загальної середньої освіти.....88

ОСВІТНІ РОЗВІДКИ (ДОСЛІДЖЕННЯ)

І. Є. Ніколаєв
Репресії проти освітян Миколаївщини –
членів «націоналістичних організацій»
у 1936 – 1938 роках (за матеріалами
архівно-кримінальної справи Василя Северина)89

НЕРЕЦЕНЗОВАНИ

Т. В. Мірошниченко
Організація дитячих свят у закладі дошкільної освіти
в умовах карантинних обмежень.....100

І. В. Мироненко
Інтродукційні випробування павловнії повстяної
(*Paulownia tomentosa*) в умовах
навчально-дослідницьких ділянок закладів загальної
середньої освіти Миколаївської області.....110

*Лія Олійник,
ORCID iD 0000-0003-1035-6521
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії й методики
дошкільної та початкової освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
liia.oliinyk@moipro.mk.ua*

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто можливості післядипломної освіти у підвищенні професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти. Запропоновано дефініції кафедрального дослідження та педагогічні умови підвищення фахової компетентності з формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку з урахуванням освітніх реформ. Суспільство потребує творчого, компетентного, здатного до інноваційної діяльності педагогічного працівника закладу дошкільної освіти, який прагне до постійного вдосконалення своїх професійних компетентностей, оскільки він має задовольняти потреби громадян у здобутті дошкільної освіти дітьми. Спроектовано модель підвищення професійних компетентностей вихователями закладів дошкільної освіти в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: *підвищення фахової компетентності; післядипломна освіта; професійні компетентності вихователів закладів дошкільної освіти.*

© Олійник Л. М., 2021

Вступ. Дошкільна освіта є невід'ємною складовою системи освіти в Україні та передує початковій освіті. Нова українська школа – широкомасштабна освітня реформа в Україні – розрахована на роки й стосується всіх освітніх ланок. З огляду на освітні зміни науково-педагогічні та педагогічні працівники кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, виконуючи кафедральне дослідження «Підвищення фахової компетентності педагогічних працівників із формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку», приділяють постійну увагу підвищенню професійних компетентностей педагогічних працівників закладів

дошкільної освіти Миколаївської області, сприяють їхньому професійному самовдосконаленню та саморозвитку. Сучасні педагогічні працівники закладів дошкільної освіти готують дітей до навчання в Новій українській школі, забезпечують дошкільну освіту дитини, сприяють формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні.

Підвищення кваліфікації та атестація педагогічного працівника закладу дошкільної освіти відбувається не менше одного разу на 5 років, за її результатами визначається його відповідність займаній посаді, присвоюються кваліфікаційні категорії, педагогічні звання.

У процесі реформування освіти зростає значущість післядипломної освіти

у підвищенні кваліфікації педагогів дошкільників та є об'єктивна необхідність визначення педагогічних умов підвищення фахової компетентності сучасного педагогічного працівника закладу дошкільної освіти.

Метою статті є висвітлення проблеми підвищення професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти в теоретичному аспекті та оприлюднення результатів кафедрального дослідження. У статті виконуються такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу з досліджуваної проблеми.

2. Окреслити основні дефініції кафедрального дослідження «Підвищення фахової компетентності педагогічних працівників із формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку»

3. Запропонувати педагогічні умови та модель підвищення фахової компетентності із формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці (Л. В. Артемова, Г. В. Беленька, О. Богініч, А. М. Богуш, О. Л. Кононко, К. Л. Крутій, М. А. Машовець, Т. І. Поніманська, О. В. Проскура та інші) приділяли увагу професійному розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти та питанням фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності.

Потреба в покращанні процесу формування професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти ще на етапі підготовки фахівців цієї галузі спонукала науковців до докладного вивчення цього питання. Т. В. Потапчук, аналізуючи професійну компетентність магістрів дошкільної освіти в наукових дослідженнях, припускає: «Аналіз педагогічної теорії і практики підвищення кваліфікації вихователів свідчить про внесення в педагогічний процес закладів післядипломної освіти технологій моделювання змісту освіти на рівні навчального предмета та моделювання власного навчального процесу» (По-

тапчук Т. В., 2020, с. 128). Проте вихователь-дошкільник – це фахівець-універсал. Його педагогічна діяльність не обмежується лише якимось одним предметом, і це треба враховувати, моделюючи освітній процес.

Власний аналіз низки психолого-педагогічних досліджень показав, що в доробку вітчизняних освітян праці, які присвячені проблемам формування та розвитку професійної компетентності педагогів дошкільного профілю. На особливій ролі у формуванні готовності майбутнього вихователя до професійного розвитку наголошують Н. В. Гавриш та О. Н. Сущенко, які розробили модель професійно компетентного фахівця дошкільної освіти (Гавриш Н. В., 2007, с. 45). Уважаємо, що мотивація до професійного розвитку і справді має закладатись у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ще в педагогічних училищах або в закладах вищої освіти. Завданням післядипломної освіти є створення умов для підвищення професійних компетентностей фахівців різного рівня, як того вимагає низка сучасних нормативних документів.

Розглянувши теоретичний аспект сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів, А. І. Чаговець робить висновки, що для системи вищої педагогічної освіти пріоритетом стає підготовка вихователя закладу дошкільної освіти, що «... базується на формуванні в нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості». На її думку, сучасна вища педагогічна освіта має формувати професійно творчу особистість, фахівця, здатного до реалізації освітніх стандартів, упровадження нових освітніх технологій. Усе це потребує не тільки професійної підготовки в умовах закладів вищої освіти, а й пошуку засобів, методів і форм її реалізації (Чаговець А. І., 2015, с. 102). Такий підхід близький до спрямованості наукової роботи кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО «Підвищення фахової компетентності педагогічних працівників із формування цілісної картини світу в дітей до-

шкільного та молодшого шкільного віку», оскільки вихователь-фахівець із чіткою світоглядною позицією, який має власні переконання та творчі здібності, буде спроможним до формування цілісної картини світу у своїх вихованців.

Дослідниця Г. В. Беленька наголошує: «Професійна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу характеризує його здатність виконувати професійні задачі діяльності на основі фахових знань і вмінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність». Учена розглядає мотиви, системні знання, фахові вміння та професійно значущі якості особистості як структурні компоненти, які відіграють головну роль для набуття вихователем професійного досвіду (Беленька Г. В., 2012, с. 100). Зважаючи на те, що в закладі дошкільної освіти освітній процес є наскрізним, переконані, що його успішність буде визначатися наявністю у вихователя загальних і професійних компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій, незалежно від того, яку кваліфікаційну категорію чи педагогічне звання він має.

Дослідження Х. А. Шапаренко проблеми формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах акмеологічного підходу доводять доцільність та ефективність його використання вже під час професійної підготовки фахівця. Визначаючи акмеологічне проєктування як дієвий засіб професійного розвитку педагога, учена привертає увагу до таких важливих його функцій: прогнозування, що дозволяє передбачити очікуваний рівень професійної компетентності в майбутньому; конструювання, що полягає у покерованості досягнення задуманого та моделювання як можливість відтворення задуму в спеціально створених умовах, із наступним його аналізом та оцінкою, а також осмисленим висновком та вибором оптимального шляху розв'язання проблеми (Шапаренко Х. А.,

2008). Отже, професійна компетентність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є результатом загальної та професійної підготовки, а рівень такої підготовки забезпечує можливість майбутньому фахівцю проєктувати власний професійний та особистісний саморозвиток (на основі самовизначення та через самозбагачення і творче перетворення дійсності), досягати вершин професійності.

О. О. Гирею здійснено спробу змодельовувати образ сучасного педагога дошкільної освіти на основі компетентісного підходу, визначити його професійну компетентність як рівень знань і професіоналізму, що дозволяють приймати правильні рішення в конкретній педагогічній ситуації з метою сприяння благополучному розвитку дитини в умовах закладу дошкільної освіти. Наведені у статті компетентності визначають професійну спрямованість педагога дошкільного профілю, на основі якої він реалізує власні педагогічні функції і виконує поставлені перед ним професійні завдання (Гиря О. О., 2015). Утім, на наш погляд, у запропонованій моделі не вистачає переліку трудових функцій та згрупованих за ними професійних компетентностей. Саме ці показники можуть стати орієнтирами для подальшого вдосконалення професіоналізму фахівців дошкільної освіти.

Особливо актуальними у психолого-педагогічній науці стають розвідки з підвищення професійних компетентностей, що, так само, пов'язано з пошуком і створенням відповідних педагогічних умов підвищення фахових компетентностей у закладах післядипломної освіти.

Проводяться дослідження, присвячені розвитку професіоналізму вихователя закладу дошкільної освіти в системі післядипломної педагогічної освіти. Так, О. В. Таран доводить, що професіоналізм особистості не може бути сформований лише в процесі здобуття базової професійної освіти. Його формування і розвиток відбуваються в процесі всієї професійної діяльності людини. Професійний розвиток зрілої особистості пов'язаний із реалізацією особистісного потенціалу в процесі

професійної діяльності. Створення умов для професійного розвитку педагога розглядається як основне завдання післядипломної педагогічної освіти (Таран О. В., 2015). Повністю погоджуємося з цією думкою та з урахуванням новітніх підходів до освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку створюємо педагогічні умови підвищення фахової компетентності педагогів на кафедрі теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО.

Розкриваючи теоретичний аспект освіти вихователів закладів дошкільної освіти впродовж життя, З. Л. Мінда зазначає, що післядипломна освіта спроможна задовольнити як індивідуальні запити громадян щодо особистісно-професійного зростання, так і запити суспільства у кваліфікованих фахівцях. Водночас орієнтація на неперервність освіти дорослих потребує системних організаційно-змістових перетворень у діяльності закладів післядипломної освіти як щодо підвищення кваліфікації фахівців, так і здійснення науково-методичного супроводу їхнього професійного розвитку в міжкурсовий період (Мінда Л. З., 2015). Науково-педагогічними та педагогічними працівниками кафедри в міжкурсовий період здійснюється науково-методичний супровід підвищення професійних компетентностей педагогів дошкільця з урахуванням особистої зацікавленості педагогів-практиків, як на тому наголошував С. Г. Вершловський: «...знання й уміння, що їх здобуває дорослий у процесі навчання мають нести особистісну значущість для нього, відображати найновіші здобутки в конкретній галузі діяльності педагога, мати практичне застосування й слугувати вирішенню багатьох інших професійних чи особистих задач» (Вершловський С. Г., 2003, с. 6).

Ця теза належить до ключових постулатів андрагогіки, що визначають успішність процесу навчання дорослих учнів та найповніше представлені С. І. Змейовим, який наголошував на тому, що пріоритетна роль у процесі навчання відведена тому, хто навчається, а наявний життєвий (соціальний, побутовий, професійний) досвід

людини (групи людей) є основним джерелом самого змісту навчального процесу (Змеєв С. І., 2003).

Важливим є спрямування процесу навчання дорослого на вирішення суттєвих для нього завдань і прагнення негайної актуалізації результатів навчання на практиці. Центральною фігурою власної освітньої діяльності в контексті андрагогічного підходу є сам педагог, тому навчальна діяльність, навіть якщо є спільною діяльністю того, хто навчається та навчає, має максимально задовільняти його прагнення до самостійності, самокерованості процесу розвитку, а також виходити з індивідуальних психофізіологічних особливостей дорослих учнів, комфортності умов навчання (часові, просторові, побутові та інші фактори).

Освіта щільно інтегрується з соціокультурною складовою суспільного життя, де педагог є активним її суб'єктом. Як зріла особистість з певною світоглядною позицією вихователь дітей дошкільного віку є носієм культурних цінностей та традицій нації. Водночас, як зазначає С. А. Черепанова, педагог має бути не лише споживачем і транслятором культурних цінностей, а й активно залучатися до творіння культури через педагогічну діяльність, максимально реалізуючи себе як фахівця. Сучасну освіту вчена розглядає як «спосіб буття людини в універсумі культури», де відбувається культура розвитку, трансформації набутих людиною знань та вмінь. Із-поміж пріоритетних напрямів діяльності педагога як суб'єкта культури (теоретико-світоглядний, соціально-психологічний, етико-моральний, проблемно-пізнавальний, науково-методичний) вчена виділяє й організаційно-педагогічний напрям, до якого відносить усвідомлення потреби фахівця в самоосвіті, навчанні протягом усього життя задля духовного й професійного розвитку (Черепанова С. А., 2013). Отже, андрагогічний підхід навчання є достатньо ефективним у системі неперервної освіти вихователів закладів дошкільної освіти, адже уможливорює врахування індивідуальних потреб та особливостей дорослого в про-

цесі навчання: допомагає визначити власні навчальні запити, спланувати процес навчання, спрогнозувати результат, дібрати оптимальні шляхи, прийнятні форми й методи досягнення навчальних цілей, а також забезпечує максимально сприятливі умови для самореалізації особистості.

Супровід розвитку професійності фахівців має стати важливим завданням усіх, хто залучений до процесу освіти дорослих, адже, на думку Лариси Сігаєвої, 72 % населення нашої країни має потребу в подальшому навчанні, перекваліфікації чи підвищенні професійного рівня (Сігаєва Л. Є., 2012). Особливої актуальності питання підвищення професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти набуває під час освітніх реформ. Останні два роки були надто результативними в оновленні нормативної бази дошкільної освіти в Україні. Процес реформування дошкільної освіти триває. Педагоги-практики не завжди встигають стежити за змінами й упроваджувати освітню інноватику у свою професійну діяльність, а втім у дослідженні Ю. Л. Калічака з'ясовано, що «...формування професійної компетентності педагогів передбачає не лише засвоєння дисциплін професійного циклу, але і знання сучасних концепцій дошкільної освіти, а саме компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти» (Калічак Ю. Л., 2018).

Тож, урахувавши аналіз наукових розвідок і публікацій із досліджуваної проблеми, ми зробили спробу розглянути можливості післядипломної освіти в підвищенні професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти під час інтенсивного реформування цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. Дошкільна освіта – перша ланка в системі неперервної освіти в Україні. Дітям, переважно до шести/семи років, у закладах дошкільної освіти різних форм власності її надають спеціально підготовлені фахівці, які «підвищують свою кваліфікацію не рідше одного разу на п'ять років відповідно

до спеціальних законів», і загальний обсяг годин підвищення кваліфікації «не може бути менше ніж 120 годин на п'ять років».

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти надає освітні послуги з підвищення кваліфікації педагогічних працівників області через поглиблення, розширення та оновлення їхніх професійних знань, умінь і навичок. Інформація щодо організації освітнього процесу в інституті розміщена та постійно оновлюється на сайті МОІППО (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Кафедра теорії й методики дошкільної та початкової освіти здійснює свою діяльність з урахуванням процесів оновлення законодавчо-нормативної бази дошкільної освіти: Закон України «Про освіту» (2019 р.), «Про дошкільну освіту» (на доопрацюванні у 2021 р.), Професійні стандарти: «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (2021 р.), «Вихователь закладу дошкільної освіти», Положення «Про сертифікацію педагогічних працівників» (2018 р.), Постанова КМУ «Про підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» (2019 р.), Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.). Усі ці документи спрямовують фахівців післядипломної освіти на підтримку педагогів дошкільця в підвищенні професійної компетентності.

У професійному стандарті за професією «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021 р.) наведено перелік професійних компетентностей і визначено когнітивні (знання, розуміння) та функціональні компоненти (уміння, навички) фахових компетентностей сучасного педагогічного працівника закладу дошкільної освіти. Це дає змогу викладачам та методистам післядипломної освіти визначати різницю між реальним станом сформованості фахових компетентностей педагогічних кадрів та вимогами сучасного українського суспільства до професійних компетентностей вихователя закладу дошкільної освіти. Вивчення реального якісного стану педагогічних ка-

дрів – необхідна умова для прогнозованого розроблення головних напрямів, змісту та методів організації підвищення їхньої кваліфікації у післядипломній освіті для здійснення освітнього процесу з фахівцями, створення умов для засвоєння ними інтегрованих знань, умінь, навиків та набуття компетентностей, підвищення їхньої загальної та професійної культури, конкурентоспроможності. Таке підвищення кваліфікації дає їм змогу швидко адаптуватися до нових освітніх умов, мотивує до аналізу власних професійних можливостей.

Стрімку цифровізацію суспільства з 12 березня 2020 року примножено переходом усіх освітянських ланок на дистанційні рейки, що потребувало від усіх педагогічних працівників країни, зокрема й Миколаївського регіону, миттєвого занурення у світ цифрових пристроїв та програм із метою здійснення якісного освітнього процесу відповідно до вимог часу.

Найбільш уразливою категорією в цьому процесі виявилися педагоги закладів дошкільної освіти, яких загальні процеси інформатизації освіти у професійному сенсі до входження країни в локдаун торкалися найменш інтенсивно. Щоб опанувати нові інструменти для роботи онлайн, багато кому з них доводилося долати психологічні перепони, витратити багато часу. Сучасний вихователь-дошкільник має орієнтуватися в інформаційному просторі, ефективно використовувати ІКТ та електронні освітні ресурси в професійній діяльності, дотримуватися правил безпечної поведінки в цифровому середовищі, як того вимагає професійний стандарт вихователя закладу дошкільної освіти. Педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти потрібно було миттєво поринути в новий для них світ. Особливо це стосувалося тих осіб, які за графіком мали підвищувати власну кваліфікацію в умовах дистанційного навчання. Про особливості підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти в умовах дистанційного навчання на кафедрі теорії й методики дошкільної освіти МОШПО йдеться в нашій публіка-

ції (Олійник Л. М., 2020).

Додають певних непорозумінь у питаннях підвищення фахової компетентності вихователів закладів дошкільної освіти неузгодженості, що наявні в нормативних документах післядипломної та дошкільної освіти. Так, за Законом України «Про освіту» (2019 р.) передбачено щорічне підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти і загальна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації педагогічного працівника впродовж п'яти років не може бути меншою ніж 150 годин. Цю норму враховано в Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), і вчителі вже третій рік поспіль планують щорічне підвищення кваліфікації в обсязі 30 годин, як це рекомендовано Постановою КМУ № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», затвердженою 21.08.2019 року. За цим документом, «... обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників установлюється в годинах та/або кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС, (один кредит ЄКТС становить 30 годин) за накопичувальною системою» (п. 8). Але у п. 14 уточнюється термін підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти – «...не рідше одного разу на п'ять років відповідно до спеціальних законів». Відтак, обсяг підвищення кваліфікації вчителів не може бути меншим ніж 150 годин на 5 років, а вихователів – 120 годин на 5 років.

Нова редакція Закону України «Про дошкільну освіту» мала бути вже затвердженою, але після громадського обговорення перебуває на доопрацюванні. Особливо викликала непорозуміння у фахівців дошкільної освіти стаття 35 «Підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти», де у п. 2 зазначено: «Обсяг щорічного підвищення кваліфікації педагогічного працівника не може бути меншим ніж 24 академічних години». Тож норму було визначено механічно без урахування

Постанови № 800 – знаходженням 1/5 частини від загального обсягу – 120 годин.

У контексті реформування освіти України діяльність науково-педагогічних і педагогічних працівників кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОШПО орієнтується на компетентнісну спрямованість змісту і форм освітнього процесу, пріоритет особистісно орієнтованих методик і технологій дошкільної та початкової освіти, розуміння учасниками освітнього процесу особистої значущості власного розвитку впродовж життя. Відтак наукова діяльність членів кафедри відбувається в рамках науково-дослідної роботи кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти за темою «Підвищення фахової компетентності педагогічних працівників із формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку» за власною проблемною темою або напрямом діяльності.

У кафедральному дослідженні автор публікації запропонував низку основних дефініцій із чітко визначеними значеннями, зокрема:

фахова компетентність педагога виражається у його професійних знаннях, уміннях, особистому досвіді. В умовах освітніх реформ фахову компетентність педагогові потрібно постійно розвивати й удосконалювати (як теоретичний, так і практичний аспекти). Готовність до здійснення педагогічної діяльності є показником його професіоналізму.

Підвищення фахової компетентності педагога розглядаємо в контексті його безперервної післядипломної освіти й педагогічної діяльності із формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку відповідно до освітніх реформ та в умовах, що створили для цього викладачі та методисти кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОШПО.

Формування цілісної картини світу в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку передбачає цілеспрямований систематичний педагогічний вплив на особистість дитини з метою встановлен-

ня ефективних засобів пізнання дитиною світу, набуття знань і досвіду в різних сферах життєдіяльності, виховання усвідомленого ставлення до дійсності й до самої себе.

Цілісна картина світу дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку є фундаментальним поняттям, що виражає специфіку особистості, її буття, відносини зі світом, відображає найзагальніші уявлення про навколишній світ.

Також автор сформулював педагогічні умови, які було створено на кафедрі теорії й методики дошкільної та початкової освіти для підвищення фахової компетентності педагогів дошкільної та початкової школи:

- готовність викладачів та методистів кафедри до інноваційної діяльності, пріоритет освітніх технологій;

- формування методичного середовища та професійна взаємодія зі слухачами, залучення їх до колективних та групових інноваційних форм методичної роботи;

- формування гнучкої системи безперервної освіти вчителів початкових класів та педагогів дошкільної;

- створення цифрових інформаційно-освітніх ресурсів із рівноправним доступом усіх педагогів до них для обміну педагогічним досвідом та освітньою інформацією регіонального та всеукраїнського рівнів.

На виконання кафедрального дослідження автор публікації спроектував модель підвищення фахової компетентності з формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку (таблиця 1).

Нині вихователі закладів дошкільної освіти підвищують кваліфікацію за різними формами: очною, змішаною, очно-дистанційною, дистанційною.

Післядипломна освіта дозволяє вибрати зручну форму проходження курсів підвищення кваліфікації, гарантує якісну організацію освітнього процесу, упроваджує ефективні технології/методи навчання дорослих (інтерактивне, проблемне, ігрове навчання, метод проєктів, метод кейсів (case-stadu) сприяє розвитку професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, реалізації ними завдань та змісту дошкільної освіти

в умовах модернізації освітньої галузі й становить основу їхнього професійного зростання. Упродовж тривалого періоду в системі післядипломної освіти формувався андрагогічний підхід, спрямований на вирішення теоретичних та практичних проблем мотивації, виховання, навчання,

удосконалення дорослих учнів та різноманітні підходи до здійснення неперервної освіти, розбудови національної системи освіти дорослих, забезпечення повноцінної реалізації ідеї освіти впродовж життя в нашій країні.

Таблиця 1.

Педагогічні умови підвищення фахової компетентності педагогів дошкільця	Готовність викладачів та методистів кафедри до інноваційної діяльності, пріоритет освітніх технологій	Міжнародний проєкт «Соціальна та фінансова освіта дітей дошкільного віку «Афлатот» Обласна творча група «Забезпечення неперервності дошкільної та початкової освіти на засадах Нової української школи засобами квест-технології»	Формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку	Базовий компонент дошкільної освіти		Результативність	280 публікацій педагогів ЗДО регіону на блозі «Навчання для майбутнього» Закрита педагогічна спільнота на Фейсбуці «Дошколярики Миколаївщини» 1 тис. учасників Форми підвищення кваліфікації: модулі, курси: очно-дистанційні за змішаною моделлю навчання, очні та дистанційні (30, 120 годин)
	Формування освітнього середовища та професійна взаємодія зі слухачами, залучення їх до колективних та групових інноваційних форм роботи	Обласна творча група педагогів закладів дошкільної освіти за інтегрованим курсом «Культура добросусідства» Ознайомлення педагогів із особливостями реалізації ігрових та діяльнісних методів навчання (LEGO)		Освітні напрями особистість дитини; дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; дитина в природному довкіллі; гра дитини; дитина в соціумі; дитина у світі мистецтва	Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини		
	Формування гнучкої системи безперервної освіти педагогів дошкільця	Підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів дошкільної та початкової ланок освіти з метою реалізації освітніх завдань Методика Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-3)		Особистісна. Предметно-практична та технологічна. Сенсорно-пізнавальна. Логіко-математична та дослідницька. Природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток. Ігрова, Соціально-громадянська. Мовленнєва. Художньо-мовленнєва. Мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована).			
	Створення інформаційно-освітнього простору з рівноправним доступом всіх педагогів до інформаційно-освітніх ресурсів	Закрита педагогічна спільнота на Фейсбуці «Дошколярики Миколаївщини» Вебресурс «Навчання для майбутнього. Навчання, виховання, розвиток педагогів, дітей, батьків»					

Джерело: складено самостійно

Підвищення професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти неможливе без інноваційного оновлення, залучення нових технологій, проєктів, їхньої апробації та адаптації до сучасних вимог нового змісту.

У Миколаївській області за підтримки фахівців кафедри впроваджуються інноваційні проєкти та програми різного рівня:

- П'ятий рік у п'яти закладах дошкільної освіти реалізується Міжнародна програма «Афлатот» із метою впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти основ соціальної і фінансової освіти

дітей дошкільного віку.

- Із 2020 року в десяти закладах дошкільної освіти Миколаївщини реалізується проєкт «Сприяння освіті» з метою сприяння розвитку якості освіти через усебічний розвиток дитини, зокрема компетентностей, необхідних для навчання впродовж життя.

- Із 2020 року в Миколаївській області впроваджується єдиний унікальний український інтегрований наскрізний курс «Культура добросусідства» – за сприяння Міністерства освіти і науки України та громадської організації «Інформаційно-дослідний центр

«Інтеграція та розвиток». Організовано роботу обласної творчої групи педагогів закладів дошкільної освіти Миколаївщини за інтегрованим курсом «Культура добросусідства», метою якої є розроблення регіональної парціальної програми для закладів дошкільної освіти Миколаївської області «Український віночок. Миколаївщина».

- Із 2017 року кафедра започаткувала роботу обласної творчої групи з питань застосування квест-технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. До творчої групи увійшли досвідчені й підготовлені до дослідницької діяльності педагогічні працівники закладів дошкільної освіти Миколаївської області, які виявили бажання працювати над розробленням і апробацією квестів у закладах дошкільної освіти. Метою роботи обласної творчої групи педагогічних працівників закладів дошкільної освіти є формування професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти щодо застосування квест-технології в освітньому процесі. Створено посібник «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини»

- Із появою соціальних мереж в освіті змінюється не тільки освітній процес, а й способи, за допомогою яких навчаються самі педагоги. Доповненням до звичних форматів підвищення кваліфікації вчителів усе частіше стає участь у найрізноманітніших професійних онлайн-групах. У соціальній мережі Facebook створена та функціонує обласна закрита спільнота для

професійного спілкування та обміну досвідом педагогів дошкільля Миколаївської області «Дошкільнярики Миколаївщини». Нині група налічує близько 1 000 учасників. Пропонуємо всім педагогам-дошкільникам долучитися до її роботи з метою оперативного обміну важливою інформацією з питань дошкільної освіти на рівні області та країни.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що у вітчизняній освітянській науці є праці, які присвячені проблемам формування та розвитку професійної компетентності педагогів дошкільного профілю. Однак у цій публікації вперше проаналізовані наукові розробки з підвищення професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти в умовах післядипломної освіти.

Розглянуто проблему підвищення професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти; схарактеризовано основні дефініції кафедрального дослідження, обґрунтовано педагогічні умови підвищення фахової компетентності педагогів, що створені на кафедрі теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО з урахуванням новітніх підходів до освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Спроектовано модель підвищення фахової компетентності з формування цілісної картини світу в дітей дошкільного віку, яка лягла в основу кафедрального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку / Г. В. Беленька // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2012. Вип. 5. – С. 99–102.
2. Вершловский С. Г. Взрослый как субъект образования [Текст] / С. Г. Вершловский // Педагогика. – 2003. – № 8. – С. 3–8.
3. Гавриш Н. В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти / Н. В. Гавриш, О. Н. Сущенко // Педагогічні науки : зб. наук. праць Бердян. держ. пед. ун-ту. – Бердянськ, 2007. – Вип. 3. – С. 44–49.
4. Гиря О. О. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти / О. О. Гиря // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн./ Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : Вид-во СумДПУ

- ім. А. С. Макаренка, 2015. – № 5 (49). – С. 203–211.
5. Змеєв С. И. Андрагогика : теоретические основы обучения взрослых [Текст] / С. И. Змеёв. – М. : ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
 6. Калічак Ю. Л. Формування компетентності вихователя закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки / Ю. Л. Калічак // Молодь і ринок. – 2018. – № 6. – С. 65–70.
 7. Мінда Л. З. Освіта вихователів дошкільних навчальних закладів упродовж життя : теоретичний аспект / Л. З. Мінда // ScienceRise. Педагогічна освіта. – 2015. – № 6 (5). – С. 51–58.
 8. Олійник Л. М. Особливості підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти в умовах дистанційного навчання / Л. М. Олійник // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (28–29 травня 2020 р., м. Київ) / уклад.: О. Ю. Дикий, Г. А. Коломoeць, А. А. Ребрина. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2020. – С. 83–85.
 9. Потапчук Т. В. Розвиток професійної компетентності магістрів дошкільної освіти у процесі підвищення кваліфікації / Т. В. Потапчук // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2020. – Вип. 63. – С. 122–132 // DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.13>
 10. Сігаєва Л. Є. Розвиток освіти дорослих в Україні: проблеми та перспективи / Л. Є. Сігаєва // Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи. – 2012. – Вип. 5. – С. 60–68.
 11. Таран О. В. Розвиток професіоналізму вихователя дошкільного навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти / О. В. Таран // Акмеологія – наука ХХІ століття [Текст] : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конференції, 30 трав. 2014 року м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Українська академія акмеологічних наук. – Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 409–417.
 12. Чаговець А. І. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект / А. І. Чаговець // Обрії. – 2015. – № 1. – С. 99–102.
 13. Черепанова С. А. Гуманитарно-педагогический потенциал родоведения [Текст]: зб. наук. пр. / С. А. Черепанова // Вісник СевНТУ : Серія : Педагогіка. – 2013. – Вип. 144. – 2013. – С. 135–140.
 14. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Х. А. Шапаренко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 20 с.

**ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ВОСПИТАТЕЛЕЙ ЗАВЕДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В УСЛОВИЯХ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

*Олейник Лия,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры теории и методики
дошкольного и начального образования
Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
liia.oliinyk@toipro.mk.ua*

В статье рассмотрены возможности последипломного образования в повышении профессиональных компетентностей воспитателей дошкольного образования. Предложены определения кафедрального исследования и педагогические условия повышения профессиональной компетентности по формированию целостной картины мира у детей дошкольного возраста с учетом образовательных реформ. Общество нуждается в творческом, компетентном, способном к инновационной деятельности педагогическом работнике учреждения дошкольного образования, который стремится к постоянному совершенствованию своих профессиональных компетентностей, поскольку он должен удовлетворять потребности граждан в получении дошкольного образования детьми. Спроектирована модель повышения профессиональных компетентностей воспитателями дошкольного образования в условиях последипломного образования.

Ключевые слова: *повышение профессиональной компетентности; последипломное образование; профессиональные компетентности воспитателей дошкольного образования.*

DEVELOPMENT OF OF PRESCHOOL TEACHERS' COMPETENCES WITHIN POSTGRADUATE EDUCATION

Olinyk Liia,

*Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Department of Theory and Methods of preschool
and primary education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
liia.oliinyk@moippo.mk.ua*

The article considers the possibilities of postgraduate education to improve the professional competencies of teachers in preschool institutions. The research defines learning conditions to increase professional competence which is designated to develop a holistic world picture for children of preschool age. Society needs a creative, competent, innovative teacher of preschool education, so a model of increasing professional competencies within postgraduate education is designed.

In the research made by our Department we offer the main definitions and set the priority of educational technologies to increase teachers' competence.

Keywords: *postgraduate education; professional competence development; professional competencies of educators in preschool institutions.*

REFERENCES

1. Bielienka, H. V. (2012). Suchasni pidkhody do pytan formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku [Modern approaches to the formation of professional competence of future educators of preschool children] *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*, 5, 99–102. Rivno (ukr).
2. Chahovets, A. I. (2015). Suchasna profesiina pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Teoretychnyi aspekt [Modern professional training of future educators of preschool educational institutions. Theoretical aspect]. *Obrii*, 1, 99–102 (ukr).

3. Cherepanova, S. A. (2013). Humanitarno-pedahohycheskyi potentsyal rodovedenyia [Humanitarian and pedagogical potential of genealogy]. *Visnyk SevNTU: Serii: Pedahohika*, vyp. 144, 135–140 (ukr).
4. Havrysh, N. V. & Sushchenko, O. N. (2007). Oriientatsiia na rozvytok subiektnosti studenta u protsesi pidhotovky profesiino kompetentnykh fakhivtsiv z doshkilnoi osvity [Orientation on the development of student subjectivity in the process of training professionally competent specialists in preschool education]. *Pedahohichni nauky*, vyp. 3, 44–49. Berdiansk (ukr).
5. Hyria, O. O. (2015). Kompetentnisna skladova u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Competence component in professional training of preschool education specialists]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 5 (49), 203–211. Sumy: Vyd-vo SumDPU im. A. S. Makarenka, (ukr).
6. Kalichak, Yu. L. (2008). Formuvannia kompetentnosti vykhovatel'ia zakladiv doshkilnoi osvity v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of competence of the educator of preschool education institutions in the process of professional training]. *Molod i rynok*, 6, 65–70 (ukr).
7. Minda, L. Z. (2015). Osvita vykhovatel'iv doshkilnykh navchalnykh zakladiv uprodovzh zhyttia: teoretychnyi aspekt [Education of educators of preschool educational institutions during life: theoretical aspect]. *ScienceRise. Pedahohichna osvita*, 6 (5), 51–58 (ukr).
8. Oliinyk, L. M. (2020). Osoblyvosti pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohiv zakladiv doshkilnoi osvity v umovakh dystantsiinoho navchannia [Features of professional development of teachers of preschool education in terms of distance learning]. *Shliakhy udoskonalennia profesiinykh kompetentnostei fakhivtsiv v umovakh sohodennia*, 83–85. Lutsk: SNU im. Lesi Ukrainky. (ukr).
9. Potapchuk, T. V. (2020). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti mahistriv doshkilnoi osvity u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii [Development of professional competence of masters of preschool education in the process of professional development]. «Pedahohika ta psykhohihiia», vyp. 63, 122–132. Kharkiv // DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.13> (ukr).
10. Shaparenko, Kh. A. (2008). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh vykhovatel'iv doshkilnykh navchalnykh zakladiv na zasadakh akmeolohichnoho pidkhodu* [Formation of professional competence of future educators of preschool educational institutions on the basis of acmeological approach]. (Extended abstract of candidate's thesis). Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. Kh. (ukr).
11. Sihaieva, L. Ye. (2012). Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Development of adult education in Ukraine: problems and prospects]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, vyp. 5, 60–68 (ukr).
12. Taran, O. V. (2014). Rozvytok profesionalizmu vykhovatel'ia doshkilnoho navchalnoho zakladu v systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Development of professionalism of a preschool teacher in the system of postgraduate pedagogical education]. *Akmeolohiia – nauka XXI stolittia*. Kyiv: Kyivskyi un-t im. B. Hrinchenka, 409–417 (ukr).
13. Vershlovskij, S. G. (2003). Vzroslyj kak sub»ekt obrazovaniia [The adult as a subject of education]. *Pedagogika*, 8, 3–8 (rus).
14. Zmejov, S. I. (2003). *Andragogika: teoreticheskie osnovy obuchenija vzroslykh* [Andragogika: theoretical foundations of adult education]. M.: PERSE (rus).

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Вересень

*науково-методичний,
інформаційно-освітній журнал*

№ 4 (91) 2021

Виходить 4 рази на рік
Заснований 1996 року

Літературна редакція: М. А. Ландер
Технічний редактор: В. Ю. Білосвіт

Папір офсетний. Друк на різнографі
Формат 84x108 1/16
Умовно-друкованих арк. – 16
Обліково-видавничих арк. – 14,8
Гарнітура шкільна

Тираж 100
Замовлення № 44

Адреса редакції:
вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
Тел./факс 37 85 89

<https://september.moippo.mk.ua/>
e-mail: moippo@moippo.mk.ua